

מציע, שלא נקיים הצבעה בחיפזון. מילון זה לא יודפס תוך שבועות מספר. ועד המינוח יציין שוב בהצעות השונות. נדחה את הדיון בשם הזה עד לישיבת המליאה הבאה. אם יביא בינתיים ועד המינוח הצעה מוסכמת – נקבל אותה.

הא' ברנגרין: בישיבה ס"ג, שהתקיימה לפני שבע שנים, הוחלט להחזיר לוועדה את הדיון על נְשָׁר וְעִיט. אני עדיין מחכה להצעת הוועדה.

הא' בן-חיים: השמות האלה עוד יבואו לפנינו.

ישיבת מאה ושמונה

ביום כ"ח בניסן תשל"ב בשעה 3.30–7.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

- הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, בלאו, בן-חיים, דותן, א' הלקין, ייבין, מורג, מירסקי, מלצר, רבין, רוזנטל, שלי, רצהבי.
- החברים היועצים האדונים אירמאי, בן-שמאי, ברוידא, הנמן, ולנשטיין, מייזלש, מיקס, פניס, פורת, פליישר, צרפתי, קדרי.
- המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
- חברי המזכירות: הגברות בהט, רייך, קלאר והאדונים מדין, בן-גון.
- הצטדקו על היעדרם האדונים אורבך, ש' הלקין, ברנגרין, שבטיאל.
- סדר-היום: א. מונחי הקשר והאלקטרוניקה
 ב. תעתיק תנועת e.

א. הא' אירמאי: מן המילון למונחי הקשר והאלקטרוניקה מובא לאישור המליאה המונח "תחנה מאוישת" *attended station*, שהיא תחנה, שנמצא בה בקביעות אחד העובדים. משתמשים בדיבור בתואר *מְאִישׁ* ובפועל *אִישׁ*, כתרגום מן האנגלית *to man, manned* וכוונת הוועדה – שיינתן אישור לשימוש מצוי זה.

הא' ברוידא: אני מקווה, שכל החברים יביעו בזה אחר זה את התנגדותם הנמרצת לביטוי זה, שלא זו בלבד שאינו מוצלח – וכמה וכמה ביטויים בלתי מוצלחים דרכם להשתרש פשוט מתוך אינרציה, רק משום שאין קמים נגדם – אלא הוא, לדעתי מנוגד לרוחה של הלשון העברית.

אם אתה אומר "תחנה מאוישת", משתמע מכך, שהתחנה מקבלת משהו מתכונות האי"ש, כביכול יש לנו עסק באנתרופומורפיזם, במתן דמות הגוף, מעין "הגשמה" שבספרות ימי הביניים. מי שמחשבתו לא הרחיקה משרשיה וצביונה של העברית, לא יבין מהו "איוש" תחנה וכיו"ב. לפנינו תרגום מילולי עיוור של פועל אנגלי שנוצר בחיל-הים, המשמש בעיקר בצבא וגם בתהליך הייצור. מה אירע כאן? לקחו מלה אנגלית, שנולדה בדיבור של ימאים, ושימושה באנגלית מוגדר ומוגבל מאוד, ונתנו אותה עניין כמעט לכל דבר בעברית. אבל באנגלית יש שימוש מגוון, למשל: *to fill a post, to hold an office, to assign to a duty* ואין "מאיישים" את כל אלה. וכך בעברית מפקידים שומרים, מעמידים אנשים על המשמר, מצייבים חיילים, מיישבים נקודה, מושיבים עיר (האומר לירושלם תושב, לפי ישעיהו מד, כו) ממנים פקידים. ואם

מדובר לא על אנשים, אלא על עמדה (בעיקר צבאית), הרי העמדה מושבת או ממולאה – ואין כל חשש שנערבב זאת בעוגות ממולאות או בדגים ממולאים.

הא' מלצר: איך נקרא לתחנה? "ממולאת איש"?

הא' ברודא: "ממולאת", "ממולאה" בלבד – זה בסדר. אפילו אין ההצעה "ממולאה" אידיאלית – טובה היא מ"איש". ואפשר שיש לתת עוד שהות להגיע לפתרונות טובים ממנה. וניטיב לעשות אם נדחה את ה"איש" דחייה גמורה, ונשתדל לעקור אותו לא רק מן התחום האורחי, אלא גם מן התחום הצבאי.

הא' ייבין: אין זה נכון, שבאנגלית אין אומרים to man, to man a post – לשלוח אנשים להחזיק במקום. (הא' ברודא: בצבא.) לא חשוב, אם זה צבא או מימיה. שנית, אין זה נימוק ש"משתמשים בזה בצבא". אם משתמשים בכך בצבא, מדוע לא יהיה ראוי להשתמש בזה בשימוש אזרחי? זה מסור לשיקול דעתם של המשתמשים: אחד יאמר "לאישי", ושני יאמר "להפקיד אנשים". איננו יכולים לאסור על האחד לומר כך, ועל האחר להביע זאת בדרך שונה. הדבר תלוי בשיקול דעתו של המדבר או הכותב. בקיצור, אינו חשוב שיש פסול במונח "אישי", הוא ודאי טוב מכמה תרגומים לא-מוצלחים מאנגלית כמו "הִרְצָה". כאן התרגום נכון, והשימוש בו מסור לידיו של כל משתמש בתרגום. אינו רואה סיבה, לא מבחינת הטעם הטוב ולא מבחינת העניין, לפסול את המונח הזה, אם מאפשר הוא לבטא באופן קצר צביון מסוים, שאילולא כך, היינו מוכרחים לגלגל אותו במשפט שלם.

הא' בן-חיים: המונח האנגלי הוא: attended station.

הא' אירמאי: רציתי להביא לידיעתכם את העובדות בנוגע לאנגלית לפי מילון אוקספורד. זוהי מלה עתיקה, שמקורה באנגלית של ימי הביניים. זה לא חידוש וגם לא "סלג". (הא' מירסקי: סלג עתיק...). בלשון ספנים to man בהוראת to place men at part of a ship – זוהי הוראה מיוחדת. ההוראה כללית: למלא משרה – to fill a post. יש הוראה אחרת במשמעות: להחזיק. המלה היא אנגלית כשרה, ואין לומר, שיש בה פסול פלשהו באנגלית. תחנה המכונה באנגלית attended station היא תחנה שתמיד מצוי בה איש (a station which is permanently manned when in use). כשם שמשמות-עצם רבים יצרנו פעלים, כך אינו רואה אסון, אם ניתן אישור למלה, שהשימוש בה רווח מאוד בארץ זה שנים רבות.

הא' רבין: אני רוצה רק להגיב על הטענה הדקדוקית נגד המלה "מאיש". אם אנו אומרים "מאיש" רק במשמעות של מתן תכונות איש, הרי ה"מלוּבֵשׁ" יש לו, לפי זה, תכונות של לבוש, חדר "מרוהט" יש לו תכונות של רהיטים, ודבר "מכופתר" הופך לכפתור. אל לנו ליפול בפח ולחשוב, שיש רק משמעות אחת לגזירה של פועל משם. אשר להצעה "ממולאת" – נעזוב לרגע את עניין הרדיו, ונפנה אל נושא אחר. עכשיו מרבים לדבר על טיסות חלל עם אנשים ובלי אנשים. האם נכנה טיסת חלל עם אנשים – טיסת חלל "ממולאת"?

הא' דותן: אני מצטרף לדברי קודמי בהתנגדות לפועל הזה, גם מן הצד האיטימולוגי. נשאלת השאלה: האם צריך היה ללכת דווקא אל שורש זה ודוקא אל צורה זו, וגם משורש זה – יכול היה אדם לחשוב גם על "להתאושש" "התאוששות" – אבל אינו מציע זאת. אני חושב שכחידוש – זהו חידוש גרוע. וכאן ודאי הדבר, שגם המקור האנגלי attended station אינו מחייב חידוש כזה. אין ללכת אל ההגדרה האנגלית (to man) ולחפש מלה נרדפת לה. אפשר להציע תרגום למונח האנגלי המקורי, ולא דווקא "ממולאת". יש דרכים שונות. אבל רוצה אני

לעורר שאלה אחרת. השאלה העומדת לדין אינה שאלה דקדוקית או בלשנית, אלא שאלה של מדיניות לשונית. יש כאן עובדה, הקיימת במציאות הלשונית שלנו כבר כמה שנים. המלה "איש" קיימת, ולא הוועדה חידשה אותה. השאלה שעלינו להכריע בה היא – האם אנו מתעלמים מן המציאות הזאת, או שאנו נלחמים במציאות זו, או שאנו משלימים עמה. יש כמה דרכים. מלה זו אינה המלה היחידה, הנתונה במעמד כזה. יש מלים הרבה במילון העברית החדשה – ולא דווקא המדוברת, ולא דווקא הצבאית – שבועדות האקדמיה כל יראו, וברשימות מונחי האקדמיה כל ימצאו, אבל הן קיימות בלשון, לפי כל ההגדרות של "לשון".

השאלה העומדת לפנינו עקרונית היא: כאן ברשימה זו אולי אפשר להסתדר בלי המונח "איש". אך את הבעיה לא נפתור על ידי מחיקת המונח מכאן. בהודמנות זו אני מציע להביא לדין שורה לא-קטנה של מלים, המהוות בעיה רצינית, ושאסור לאקדמיה להתעלם מהן. כבר איחרה את המועד להילחם בהן אחר אפס-מעשה של שנים רבות. במקום להילחם בהן בראשיתן ובאופן אקטיבי התעלמה האקדמיה מהן, וכך איחרה את המועד. היום אפשר למחוק אותן מרשימות האקדמיה, אבל זה לא יפתור את הבעיה. אני מבקש להעלות את הבעיה העקרונית של מלים אלה, שהיא חשובה יותר מן המונח הבודד שלפנינו.

הא' קדרי: יש מקום לדבר על הצד העקרוני של השאלה, אבל אין בדין עקרוני פתרון לעניין המיוחד. אם נקבל עיקרון מסוים, הרי כעבור זמן מה, כאשר נדון על "גשר" ו"עיי", נראה, שלא נוכל להשתמש בעיקרון זה. יפה שנדע, שיש עיקרון, שכדאי לנהוג על פיו; אבל צריך לדעת שהעקרונות טובים הם, כדי שיהיה אפשר לפעמים לסטות מהם. יכול להיות עיקרון, שחייבים להתחשב במציאות הלשונית החדשה, ובלבד שהמציאות החדשה אינה באה לסתור מציאויות לשוניות קודמות.

השימוש במונח זה הוא תולדה של עובדות, שלא היו קודם לכן בלשון. נתעורר הצורך לתרגם זאת מאנגלית, ומשום כך טבעו את המטבעות הלשוניות כך. קשה להניח, שדוברי עברית יוכלו להתקיים בלי מלה זו. מדובר לא רק על "תחנה מאוישת", אלא גם על "תקן מאויש", "לאייש משרה", "לאייש תפקיד". ככול שמדובר בעברית בעלת יוקרה גדולה יותר, כן ירבו להשתמש במלה כזו או במלים דומות לה. כאן יהיה יפה העיקרון, שצריך להתחשב במציאות הלשונית, ושאינן עכשיו אפשרות להילחם בה. אפשר למצוא טעם להצדיק את המציאות החדשה. ואין זו המלה היחידה שנגור בה פועל משם. בדרך של "תיק" – לתייק אפשר יהיה לומר "איש" – לאייש, ולכך יש גם צורה "מאויש". אין גם לחשוש מסבכים סמנטיים, שהרי המשמעויות אינן דווקא "לייחס תכונה מסוימת לפועל".

הא' שלי: גם אני מבקש שלא נתחמק מהחלטה לעצם העניין על ידי העלאת שאלה עקרונית. על השאלה שנשאלה עלינו לענות במישרין. לגופו של עניין איני יכול לומר, שהדבר פשוט כל כך. ואין הוא פשוט, משום שאין לנו הצעה אחרת. כאשר אתה בא לסתור – אתה חייב לבנות. אי אפשר לומר רק "לא"; צריך לומר מה "כן". אילו טרחנו לקדם את פני הדברים, אפשר שהיינו מחדשים מלה קרובה יותר לאחון מאשר הפיכת השם "איש" לפועל. צריך לומר, שבספרות החדשה ובעיתונות כבר השתמשו בפועל "אייש" במשמעות מתן דמות איש, תכונות אישיות, במקום "האנשה". והדבר כבר מצוי במילונים. הרי שמקנים כאן לפועל אחד שתי משמעויות רחוקות זו מזו אך גם מביכות. והכול בהשפעת האנגלית. למיני חבורת אנשים לתפקיד או למקום מסוים יש לנו המילה "ציוות" מן השם "צות". בחוק הספנות ובמילון לספנות משמש גם הפועל גם השם בצירופים שונים, ללא כל צורך ב"אייש". כך צריך לנהוג גם במקרים אחרים. הקושי הוא לגבי מיני יחיד, שלא בצוות, שהצריך לתרגם to man, הגרמנית לא נזקקה

לכך. גם לא הרוסית. המילון הרוסי אומר: to man הוא "ביטוי צבאי, ימאי", שפירושו ברוסית "להושיב אנשים", "להעמיד אנשים", "להרכיב קבוצה". הם לא תרגמו. אבל אנו רואים עצמנו חייבים לתרגם, והגענו עד אבסורד: איש איתני טבע ואיש עמדת תותחנים ואפילו איש רובה. אני אומר זאת בצער, כי אין לי תמורה לחידוש זה. שמה אפשר בכל זאת למצוא שורש עברי מתאים יותר. אולי "פקד"? אפשר להפקיד אדם, משרה מופקדת. אולי "להושיב" ו"עמדה מושבת", בלי לאנוס את עצמנו להשתמש במלה "איש", שהיא תפוסה לעניין אחר, נאה לה יותר.

הא' מורג: הבעיה אינה חיקוי מתוך התבטלות, הבעיה היא העובדה, שהלשון יצרה את הפועל. הבעיה אינה בעית התחנה. היצירה של הלשון היא יצירה של תקופה. זה מונח, שהדובר מרגיש בו את הקשר האישי למלה, הוא מבין את משמעותו. היצירה מבחינה משמעותית היא נוחה והיא טובה. במקום לבטל את זמנה של המליאה בדיון על מונחים כמו "תחנה מאוישת", חייבת המליאה לקבוע קווים מנחים למקרה כזה. אי אפשר לעצור את היצירה הטבעית של המונחים, ואסור לעצור אותה. העם יוצר, ימשיך ליצור, וטוב שהוא יוצר. האקדמיה חייבת להתערב, רק אם המונח פוגם ברוח הלשון – ואפשר לקבוע מתי יש פגם. העובדה היא, שהפועל קיים, איש לא התייאש ממנו, "איישו" אותו, משתמשים בו. איני רואה בו כל רע מבחינה עקרונית. למה אנו צריכים לדון בדבר?

הא' בן-חיים: לפי התקנות החדשות אין מביאים מונחים לדיון במליאה אלא לאחר שדן בהם ועד המינוח. חברי ועד המינוח ראו בכך שאלה נכבדה ללשון. איני חושב, שאפשר לומר שהמליאה מבטלת את זמנה על נושא זה, אם עשרה חברים סברו, שזה עניין שראוי לדון בו במליאה – וגם להם יש דעות לכאן או לכאן. מן הסתם יש בציבור סוברים, כי כל העבודה הלשונית שלנו היא בטלנות, אבל העבודה הלשונית היא תפקידנו.

הא' מורג: כוונתי הייתה לומר, שהמליאה חייבת להקדיש את זמנה לעניינים נכבדים יותר, ולא להיכנס לדיון מפורט ב"תחנה מאוישת". אני מצטרף לדבריו של הא' דותן, שאמר שרק במקרה באנו לדון בפועל "איישו", וזאת משום שהוועדה נתקלה בקושי של "תחנה מאוישת". אם נמשיך לפעול לפי נוהל זה, נצטרך להקדיש את עיקר זמנו לדיון בפרטים.

הא' ייבין: הא' דותן צדק ולא צדק. אמנם קיימת בעיה עקרונית; אבל איני חושב, שזו בעיה עקרונית, שאפשר לדון בה מבחינה עקרונית. כאן העניין בכל מלה ומלה, שעליה יש לדון לנופה. לעולם לא נוכל להחליט עקרונית, אם אנו פוסלים כל מלה הנהוגה בספרות, אם לא יצאה מבית מדרשו; או אם מאשרים אנו כל מלה הנהוגה בשפת העיתונות, שלא אנו חידשנו אותה. מבחינה עקרונית קשה הדבר. לא הייתי תומך באישור המלה "יישום", דרך משל, כי אין זו עברית, ואין לה כל סמך, והומצאה רק על יסוד היקש מדומה אל יבוא ויצוא, שחידשן ביאליק ז"ל. ועל-כן עלינו להתעלם מן הבעיה העקרונית.

אשר למונח "איישו" – זוהי מלה עברית כשרה, פועל עברי שמתר לנו לחדש אותו, ואין כל סמך לשוני לפסול אותו. הוא מבטא משהו הדרוש לנו; ולא מעניין אותי, אם הגרמנית, הצרפתית או הספרדית משתמשת במונח הגוור בצורה כזאת, או לא. המונח תואם את העניין, כשר מבחינת העברית, ולכן יש לאשרו. ומה גם – ואף דבר זה יכול לשמש גימק במקרה דגן – שהמונח מקובל, ויהיה קשה לעקור אותו, אפילו נמצא בו פסול. כל מי שפסלו כאן בשנת הוויכוח הזה עדיין לא העלה הצעה אחרת, הצעה שתיישב את העניין ותהיה עברית יותר מאשר "איישו". איני רואה אסוף כל סמך לפסול את המונח המוצע.

הא' דותן: הערה אחת לדבריי הקודמים. כאשר אמרתי "שאלה עקרונית", לא התכוונתי שנדון בעיקרון, אלא שנדון במלים אלה דיון עקרוני, כלומר שנדון במלה זו בכללותה "לאייש, מאויש", ולא בצירוף "תחנה מאוישת" שהוא פרט קטן. אם נאשר את המונח "תחנה מאוישת", ממילא יקבל ה"איוש" הכשר, והרי אנו מכניסים את "אייש, איוש" בדלת האחורית. מדוע לא נדון במונח לגופו? איני יודע, לאיוז רשימה מקצועית הוא שייך, אבל הוא המושג שצריך להיות נידון כאן, ולא ה"תחנה", שאולי נוכל למצוא לה תחליפים.

הא' מיקם: פעם דגנו במעין זה: אני מתכוון לפועל עִדְּפָן. התלבטנו אז קשות, וזכורה לי היטב ההתקפה נגד "עדכן". לבסוף הכשרנו את הביטוי. בעצם אישרנו מה שהחיים כבר אישרו לפני כן.

אני מזכיר לחברים את עניין "יישום". הייתה התקפה קשה אף על "יישום", והיום זה ביטוי רווח ומקובל. מה נועיל אפוא, אם גם הפעם נהסס – ואני שותף לכל ההיסוסים – לקבל את "לאייש"? עלה בדעתי המונח "לִצְוֹת", אבל "צוות" מצריך לפחות שני אנשים: כלום נוכל – למשל – "לצוות" עמדה מסוימת באיש אחד בלבד?

ועיקר העיקרים, ואני חוזר על נשנות ונדושות: הפועל "לאייש" שימושו קיים ועומד, ומהו המוצא? יש שתי אפשרויות: או להתעלם – איננו מודים בקיומו של "לאייש" – או שנאמר: הואיל ואנוסים אנו על פי הדיבור הרווח, ואין בתבניתו הלשונית שום פסול – הרי אנו מסכימים ומקבלים אותו. אין מפלט מזה.

הא' מירסקי: הדיון על מונח זה הוא גם הדיון העקרוני, שהחברים מתכוונים לו שהוא יעלה. דעתנו, שנגלה במונח זה, היא תהיה הדעה, גילוי-הדעת מצדנו גם לגופו של העניין העקרוני.

כבר אמרו חברים על האופי של המלה – של הפועל "אייש", מניין הוא בא. אני צריך לומר, שיש לי חולשת-דעת גדולה. אנו מוליכים את לשוננו וקושרים אותה באחוריה של לשון אחרת.

אספר לכם מעשה שקראתי בספר, מעשה ערבי הוא: שייך ערבי, לפני שעמד להיפטר מן העולם, ביקש סליחה מן האנשים שנשא ונתן עמהם. הכניס אישה אחת ואישה אחרת, ביקש מכל אחת סליחה: שמא פגעתי בך, שמא העבדתי אותך למעלה מכוחותיך, סלחי לי. כיוון שנשאר לו זמן בחיים, החליט שייבקש סליחה גם משאר בני המשפחה. אחר כך – מכל בני הכפר. לאחר שביקש סליחה מן האנשים, החליט לבקש סליחה מן החיות שעבד בהן. ביקש סליחה מן החמור, ואחר כך מן הגמל, וכך אמר לו: זוכר אני שפעם אחת נסעתי עמך במדבר, והיה פצע על דבשתך, ולא מיהרתי למרוח אותו בדבר כדי לרכך את המכה. לאחר מכן הטענתי עליך מטען גדול, מעל לכוחך. שמעתי את אנקותיך, סלח לי. הלך ופירט כל מה שעורר לגמל. ענה לו הגמל: עדיין הכול מחול לך, שהרי אדוני אתה. רק דבר אחד יש לי עליך: פעם אחת נסעתי בשיירה, ובראש השיירה לפני הלך החמור. והנה לקחת את המוסרה שיצאה מראשי וקשרת בזנבו של החמור שהלכתי אחריו. על כך אין סליחה ואין מחילה ואין כפרה.

אנו לוקחים לשון, שאנו קוראים אותה לשון קודש, וקושרים אותה באחוריה של לשון אחרת, אפילו לא לשון אנגלית. אלמלא האנגלית שהייתה שוכנת בנו, כלום היה עולה על הדעת לבוא למלה כזו? (הא' ייבין: מדוע לא?) והראיה, שכל הימים עד שלא לימדנו את לשוננו לדבר אנגלית, לא באנו לכך. זה לא שם של כלי מודרני; זהו ביטוי, שכל כותב עברית היה עד עכשיו יודע, איך לומר זאת בלי משים. זה לא מונח, זה ביטוי. אם אחפש בספרים – ולא חיפשתי – ברי לי, שיש דבר כזה: בית מיושב, בית שיושבים בו אנשים, בית מושב. זה לא בגדר מונח.

עוד דבר אני צריך להזכיר לכם: אם אנו אומרים "תחנה מאוישת", לא את המלה הזאת אנו

מתרגמים, אלא בדבר זה אנו משלחים עשב בר, שיעלה כטפיל ויאכל מסביבנו כלחוך השור. כל דיבור עברי, כל מה שאנשים לפי תומם מדברים ברוח העברית – כל זה ייאכל על ידי הביטוי הזה. ראיות לכך יש די והותר.

אני מציע, שנדחה את המלה הזאת. לא מונח הוא זה, אלא סתם ביטוי, שאנו מתוך חולשת הדעת הולכים ועושים כמעשיהם של אחרים.

אני מציע: "תחנה מיושבת", או כל שם אחר שהוא עברי מעיקרו ולא מתורגם.

הא' רבין: איני יודע, מדוע דווקא על מונח זה אנו צריכים להפליג בשיקולים עקרוניים. יש משהו במונח זה, כנראה, הנותן השראה עקרונית. איני יודע, אם בכלל אנו צריכים לדבר בצורה עקרונית על מונחים. בצורה עקרונית צריך לדבר, לפני שניגשים ליצירת מונחים. אסור לנו, בהזדמנות שאנו מדברים על מונח מסוים, לפתח עקרונות. לפי שיטה זו, יהיה העיקרון תולדת רושם, שהמונח משאיר אצלנו. השאלה היא: האם אנו סומכים את ידינו על השימוש הקיים, או איננו סומכים את ידינו? קודם כול, איני חושב, שזהו דיון עקרוני, אלא צריך לדון על המונח הקיים לגופו. אם הוא טוב – נקבל אותו; אם אינו טוב – לא נקבל אותו. העובדה, שהוא קיים או אינו קיים, זוהי עובדה שאנו צריכים להביא בחשבון, אבל איננה מכרעת.

גם העיקרון השני, אם מותר ללכת לפי האנגלית או אסור – לא רצוי שיוכר דווקא לגבי מונח זה. האנגלית חידשה מונחים הרבה והצליחה בהם. וכשם ששפות רבות אחרות קיבלו ממנה דרך הבעת הדברים כך גם אנו. אם מתבוננים בתולדות השפות האירופיות, רואים שמלים – ולא דווקא מונחים – עברו מלשון ללשון בדרך תרגום השאילה. המלה "מאה" לציון תקופה של מאה שנים, יצאה, כנראה, מן הדינית. מסתבר שהורגש צורך בביטוי כזה, שתפסו את הנוחות שבמונח "מאה" לעומת "דור" וכיו"ב. נכתב על מסע הניצחון של הצירוף "נקודת-מבט", שיצא מן האנגלית וכבש את לשונות אירופה. אם המונח מוצלח, איני רואה כל רע לחקות אותו בלשון אחרת.

אבל אני מצטרף לביקורתו של הא' מירסקי. גם לי המלה אינה נראית יפה. אבל מאחר שאין אחרת, איני חושב, שהפגם בה גדול כל כך. אלא שאנו נופלים אל טעות אחרת. אנו רשאים להחליט, שאם בתוך מתקן מסוים יש אדם (להבדיל ממתקן דומה שאין בו אדם), אפשר להשתמש במלה זו. כך אני מבין את המונח "תחנה מאוישת". מדובר על אדם אחד או אנשים אחדים, אבל הניגוד ל"מאויש" הוא – שאין שם אדם. לזה אנו יכולים לקבל את המונח "מאויש", כל עוד אין לנו מונח נאה יותר. מצד שני, איני רואה סיבה, שנכשיר פה את השימוש בביטוי זה לגבי "אוניברסיטה מאוישת", או "חוג מאויש" כמובן מוסד שנתמנו בו כל האנשים הדרושים (הניגוד: חסרים שם אנשים הדרושים). אני חושב, שהחלטתנו צריכה להיות רק לגבי דבר שאפשר להציב בו אדם, בניגוד לדבר שאין בו מקום להציב אדם. "תחנה מאוישת" דורשת אדם. אין זה משנה, אם מילאו את התקן או לא, כי טיבה של התחנה להיות מאוישת. אבל משרה אינה מאוישת עד שהציבו בה בן אדם. יש לנו זכות לומר, שלגבי משרה אנו רוצים במונח אחר. אנו יכולים לדון בזה כאן או להעביר זאת לוועדה. אנו יכולים לומר, שרק לגבי שימוש יחיד זה אנו קובעים את המונח הזה, ולגבי שימושים אחרים, שמשמש בהם היום הפועל "אייש" – האקדמיה מדגישה, שהיא לא התירה את השימוש הזה, והדבר עדיין נתון לדיון, ואו לא נקשור את עצמנו – לפי הביטוי הציוני של הא' מירסקי – בחלק מסוים של גופה של הלשון האנגלית. אפשר לבנות מלה עברית לפי דוגמת מלה אנגלית. דבר אחר לגמרי הוא להעביר למלה עברית – קיימת או חדשה – את כל תחום שימושה של מלה אנגלית המקבילה לה בשימוש מסוים. במקרה הראשון אנחנו מעשירים את הלשון העברית, במקרה השני אנחנו מרוששים אותה.

הא' רונזטל: ידידי, פרום' מירסקי, נאה דרש, ויפה משל. אף על פי כן, חוכך אני, שמיטב מְשָלוּ – ניוו. מסופקי, אם בפעם הזאת קישת לאמת.

אם נרצה לבדוק אחרי ייחוסן של התיבות העבריות בדיקה היסטורית, ניווכח – כך דומה – שלא מעטות מן אלה שמצויות באוצר לשון חכמים נגורו בדיוק באותה הדרך, שבה אנו מבקשים היום לגזור את צורת "אייש". באמת נראה, שלא פעם נקשרנו דווקא מאחורי "ונבו של חמור".

שימושים כמו "קשתה" (= "כיוונה") – "מאיכן קשט הקושט" – "לאיכן הוא קשיט" – לקוחין כנראה, מן שימוש לשונה של היוונית (στοχαζομα, τοξέω), כמ"ש מהר"ש ליברמן, תרביץ ג' (תרצ"ב) ע' 205. כיוצא בו, הביטויים "פסוק", "לחתוך" את הדין (δικητέμειν) מקורן לאו דווקא בעברית.

ישנם תחומים שלשונן של האומות יצרו את צורת הביטוי, ואנו – וחכמינו בראשנו – נקשרנו אחריהם. אפילו "הישיבה" ("מתיבתא") חושש אני לה שאיננה לפי כל הסימנים, עברית מְכַנָּה. אלא – ואפילו יצטערו על כך דווקא "בני הישיבה" – תרגום של סנהדרין – (con-) συ-ἔδριον – (sessus).

אני סבור, שידדי, פרום' מירסקי, אינו צודק הפעם. לא קשרנו את צורת "אייש" דווקא ונבו של חמור ערבי. אלא נטלנו אותה מן עטרה שבראשו של סוס גיבור. שאלנו אותה מסגנונו של צה"ל. אם צה"ל משתמש ב"אייש" – איני מסכים לראות בוה עצמו טעם לפסול. אדרבה, טעם לשבח הוא.

הבו, אפוא, ונאושש את "אייש" ונאשר אותה.

הא' ברודא: יש כאן כמה מיני טיעונים, שיש בהם כדי לערער את עצם עבודת האקדמיה. בתנאי הארץ המשובשים, הנימוק שמלה "מקובלת" היא, אינו נימוק. כפי שאמר פרום' רבין, השאלה היא, אם טובה היא, או רעה. וכבר ראינו כמה מלים ושימושים שנעקרו. מלבד הנימוקים שכבר הובאו נגד "איוש" במונח הצבת אנשים – מן הראוי לשמור פועל זה למושגים מופשטים הקשורים לרוב ב"פרסונה". פרסונאליזאציה, פרסונאציה, וגם צדדים מסוימים של פרסוניפיקאציה – כל אלה מושגים שהפועל "אייש" נדרש להם בדרך הטבע וההגיון. וזה בצד "אינוש" ו"הגשמה" לאנתרופומורפיזם, "אינוש" להומאניזאציה (ו"פירצוף", ו"גילום" לצדדים אחרים של פרסוניפיקאציה, רפרונטאציה ואינקארנאציה). גם בלשונות אחרות (למשל, צרפתית, איטלקית, רוסית) אין "מאיישים" עמדות צבאיות מתוך חיקוי עיוור למה שנוגד בצי הבריטי. רק בגרמנית יש bemannen, משום סמיכות השרשים בשתי הלשונות, הנורמת להשפעה מהירה, וגם שם השימוש מוגבל לתחום הימי והצבאי (עי' מילוני 1970). אבל, כאמור, גם באנגלית עצמה, שיש לה קיבה בעלת שיעור קליטה בלתי מוגבל כמעט, לא יאמרו, כמו בעיתונינו, "איוש תפקידים" או "תפקיד מאויש", "משרה מאוישת" או "איוש משרות", "איוש ההנהגה" או "מנהלה מאוישת". (הא' דותן: ובצבא – "רובה מאויש").

והרי באנגלית, לפי הרשימה שלפנינו, אומרים לתחנהattended, ולא manned. אצלנו פותחים פתח לחיקוי עיוור וסיטוני – וכבר נותנים ל"man" להתפשט על כל התחומים. הדבר גורם דלדול ללשון, והוא, כאמור, מנוגד להגיונה של העברית.

סבורני, שאפשר למצוא מלה מתאימה יותר, למשל "מצוותת". דומה שאין חשש מפני השימוש לגבי אדם יחיד, שהרי מדברים על "צוות" של איש אחד (one-man-team).

1. יר' ברכות פ"א, ב ע"ג.

2. יר' מגילה פ"א, עב ע"ב.

3. ויק"ר טו, ב, הוצ' מרגליות שני"א.

הא' בן-שמאי: איני מסכים לדעתו של הא' מירסקי, שאם נכשיר זאת, הרי זו החלטה עקרונית, שאנו מכשירים כל דבר שהוא בשימוש. אין בידו לפסול דבר זה, וגם לא לעקרו. השאלה היא, מונח זה מה משמעו בלשון העם, ולא רק בלשון המומחים. בדיבור מלה זו משמשת גם בעניינים אחרים, ולא רק בצבא. אין בידו לאסור זאת על הצבא, כשם שאין בידו לאסור מונחים צבאיים שונים, שלא הכשרנו אותם, ואין לנו תמורה להם. הנה נשאלנו, איך לומר בעברית "טאנק". נתבקשו לתת מונח עברי, ולא יכולנו להציע הצעה.

הא' אירמאי: האקדמיה אישרה את המלה "טאנק" בהוראה של כלי קיבול (ר') מונחי הכבאות).

הא' בן-שמאי: "עיתוי" – פסול מבחינת הדקדוק.

יש מלים שאיננו יכולים להכשירן, אבל גם לא לפסול אותן, כי איננו שולטים במציאות. אילו יכולנו להטיל על הציבור את מרותנו, הייתי מסכים לכל הצעה.

איני רואה מקום לא להכשיר ולא לפסול. אנו יכולים למלא את ידי הוועדה להכניס את המונח הזה. אנו יכולים להציע, כיצד יופיע המונח המתורגם בלשון העברית. אפשר להציע הצעות בצד המונח של הוועדה. לא ישמעו לנו, אפילו אם נפסול זאת, כשם שלא שמעו לנו בנוגע ל"יישום" ול"עיתוי". אני שומע וקורא יום יום "עיתוי" ו"יישום". גם אני מתוך הכרח השלמתי עם "יישום". גם לפני "יישום" ידעו לומר "שימוש", "כימיה שימושית" ועוד.

אני שואל את עצמי: האם יש טעם בפסילה שאנו באים לפסול? מה שאנו יכולים לעשות הוא להציע ליד המונח הזה גם מונח עברי. אני יכול להציע "תחנה מושגחת".

הא' קדרי: אני רוצה להפליג ולהציע הצעה מרחיקת לכת: לאפשר לקבל את הפועל "אייש" לא רק במשמעות של "תחנה מאוישת", אלא גם במשמעויות אחרות, כגון – למלא משרה ותפקיד.

הא' מירסקי: אני רוצה להוסיף על דבריי רק דבר אחד, שנתעוררתי עליו מתוך דיבוריהם של החברים. הנה אומרים לנו: העם יצר את המלה; שנית: זה כבר רווח, או שלא ישגוהו בנו. אלה הם דברים, שיש בהם כדי לרפות את ידיו וגם כדי לבטל את המעשים שאנו עושים כאן.

אני מסכים עם הא' רוזנטל, שאנו צריכים ללמוד מזה"ל, שהרי הוא המקור שאפשר ללמוד ממנו הרבה, אבל לא לשון. בענייני לשון הם שואלים את פינו, עיניהם נשואות אלינו. אנו צריכים ללמוד מזה"ל דבר אחד: נרחיק מאתנו מורך לב. זאת אנו צריכים ללמוד מהם. זאת הם מצפים מעמנו, שאנו נדון לגופו של עניין. יודע אני ושומע אני מפי אנשים בציבור, שהם מוכנים ומוזמנים לשמוע ולקבל את דברי האקדמיה, ובלבד שהיא תאמר את דברה באומץ לב, ולא מתוך רפיון.

טענות אלה, שזה רווח או שלא ישגוהו בנו, אני מבקש שנסלק מלבנו, ונדון לגופו של דבר. אם אמנם נכון הדבר, נקבל את המוצע. אבל לי נראה, שאין זה עניין של מונח. אם אנו קובעים את הדבר, אנו פורצים לגדרו של הסגנון העברי. אנו מלמדים, איך לומר attended station. זה נוגע לסגנון העברי. אם אנו אומרים כן – גורנו, קיצצנו בסגנון העברי. כאן ודאי, שאין לנו רשות לפרוץ לרשות זאת.

הנה העלה הא' בן-שמאי פירוש, או תרגום או ביטוי – "תחנה מושגחת". אפשר לומר "תחנה נושבת", "תחנה מיושבת", ובלבד שלא נחדש דבר מכוח של כוחות חיצוניים שאינם עבריים.

הא' הנמן: אולי ראוי להצביע עתה רק על "אייש". אם יתקבל "אייש" – תהיה התחנה "מאוישת"; אם לאו – יוחזר העניין לוועדה.

הא' מייזלש: הויכוח קצת נקע ממקומו. השאלה אינה, כיצד לתרגם את הפועל האנגלי לעברית, אלא: כיצד נמצא למושג זה מלה עברית. האחד נעזר באנגלית, השני אולי ייעזר בלשון אחרת. השאלה היא לגבי עצם המושג.

הא' בן-חיים: ייתי ליה לוועד המינוח, שהעלה את השאלה. עובדה היא שחברים רבים התחבטו בה. אנב עניין טכני מסוים או דנים עכשיו בעניין כללי. נכון, שיש מקום להצעתו של הא' דותן, שיקבל משהו על עצמו לסקור את המילון העברי המקובל, כדי לראות אותן מלים, שהן מקובלות, ולא נתאשרו באקדמיה, ושאוּלי מן הראוי לדון בהן. אף על פי כן איני יודע, אם אפשר לדון בכך במרוכז. זוהי עבודה חשובה, וזה אחד הנושאים שאפשר להביא לדיון כללי.

אנו עומדים לפני שאלה מוחשית. טוענים נגד האקדמיה, שהיא מפגרת ומאחרת. אני חושב, שוהי מעלתנו. היו זמנים, שהיה המוסד צריך לשבת ולהמציא מלים. ברוך השם, זמן זה חלף. רבים מאנשי המקצוע ממציאים מלים, ולאקדמיה יש אפשרות לבדוק אותן, למיין, לפסול או להכשיר. איני חושב, שתפקידנו להתחרות עם מציעים שונים. יודע אני, שגם המילון של האקדמיה הצרפתית מסכם את לשון הדור הקודם, ואינו משקף את הלשון ביום יציאתו לאור. לדעתי טוב שיש אנשי מקצוע, היודעים לקבוע להם מונחים. אנו מתווכחים, אם המלה כשרה היא או לא; אינו צריכים לשים לב, אם כבר נתקבלה המלה, או אם ישמעו בקולנו. זכורני, כי באחת הוועדות נתקבל כלפני 23 שנים המונח "אמרכלות", שנכלל ברשימת המונחים של התפקידים במדינה, והרשימה נמסרה בשעתה לראש הממשלה. מושג זה נשכח בשעתו, ופתאום עלה והוא משמש למעשה.

עלתה שאלה, ועלינו לדון בה כמות שהיא.

לגופה של השאלה לבי חלוק. מצד הדקדוק ודרכי הלשון אין כאן מה לפסול. אם מותר לגזור מן "אח" "איחה (את הקרעים)" – ולא דורנו עשה זאת – הרי מבחינת דרכי הדקדוק אין מניעה ליצור "אייש".

שאלה אחרת היא השאלה שעורר הא' מירסקי. כאשר אנו ממציאים מלה טכנית ומאשרים אותה, היא הולכת ונעשית שלא ברצונו למלה כללית, והיא דוחה מפניה מלים פשוטות ורגילות של העברית. יש חושבים, כי כל המרבה להשתמש במלים מחודשות עדיף, וסגנונו טוב יותר. קראתי מכתב מן האוניברסיטה העברית בירושלים, ושם נאמר "לאייש משרות" בחגו. וכי כבר אסור לומר "להזמין מורה"? אנו יוצרים מונחים לצורך טכני, שראויים לשימוש רק כמונחים טכניים. והצרה שלנו היא, שהם מתפשטים על הלשון הכללית. איני יודע, איך אפשר לפתור בעיה זו.

אני חושב, שאולי נִיטֵב לעשות, אם נדון במונח *attended station*, כי על כך נשאלנו, ולא על הפועל *to man*. האם אנו יכולים לתת למונח מיוחד זה תרגום עברי טוב? לפסול מבחינת הדקדוק את מה שהוצע – אין אפשרות. אבל יש בעיה אחרת: מה נעשה – והלשון העברית היא רגישה להבדלי מין – אם נצטרך "לאייש" משרה של אחות בבית-חולים?

אני מציע למליאה, שנדון במלה *attended station*, ז"א תחנה שפוקדים אותה. המליאה יכולה לדון במלה "אייש" לשימושים שונים, כדי להחליט, עד היכן אפשר לומר "אייש".

הא' אירמאי: משהו הציג כאן "תחנה מושגת". אבל הכוונה אינה למשגח, אלא לאיש או לאנשים שנמצאים במקום ואינם חייבים להשגיח.

הא' הלקין: לשם מה נמצאים בה אנשים, אם לא כדי להשגיח?

הא' ברודא: מה פירוש *to attend*?

הא' אירמאי: לשרת, להיות נוכח.

הא' בן-חיים: אני מציע: "תחנת פקודה".

הא' מלצר: אחרי שעה של ויכוח נתעלם מהמלה "אייש"?

הא' בן-חיים: לא הובאה לפני האקדמיה הצעה לתרגם to man; הובאה שאלה בעניין המלה attended station.

הא' דותן: בהצעה שלפנינו כתוב to man – "אייש", ומאחר שכך – אני מציע, כי נאשר זאת.

הא' מלצר: בעלי המקצוע לא הטילו ספק במונח. הא' איתן אמר, כי זה לא אושר במליאה, ואמרנו: נביא זאת אל המליאה לאישור.

הא' בן-חיים: אם הכוונה לדון במונח "אייש", דומני שלא ייתכן לדון בו בלי הקונטקסט שמשמשים בו. אתה סבור, שמותר לומר "אייש משרה", "אייש משרה של מזכירה", האם נחליט על כך אגב דיון, בתחנה "מאוישת"? רוב החברים טענו נגד הרחבת השימוש במלה.

הא' דותן: אם תתקבל הצעה אחרת, ולא "תחנה מאוישת", מה יהיה גורלו של הפועל to man? האם הוא יובא לדיון או לא?

הא' בן-חיים: אני מציע, שתשאל את השאלה לאחר שנשמע את ההצעות.

הא' שלי: אני רוצה להעלות הצעה על סמך דברים ששמענו, ובייחוד על סמך דבריהם של הא' רבין והא' בן-שמאי שטענו, כי החלטה בעניין זה אינה חייבת להיות לאורך כל הקו, אלא צריך שהפועל יהיה מסויג לפי צורכי השימוש בו בלשון. ואף שחושש אני, שאם נקבע "אייש" במקום אחד – יתפשט מאליו לכל המקומות, לכן הריני מציע, שלא נחליט מיד, אלא נמסור לוועדה מיוחדת – של ועד המינוח או של המנהלה – שתבדוק את כל האפשרויות של השימוש במלה זו או בתמיכתה, לפי העניין.

הא' בן-חיים: מר שלי מציע למסור תחילה את העניין לוועדה, שתבחן את אפשרויות השימוש במלה בעברית. לא לדחות את ההצעה, אלא לרשום, מהו היקף השימוש האפשרי של המלה בעברית.

הא' קדרי: אם תתקבל הצעתו של מר שלי – תיפול הצעת; אם לא – אציע לאשר את הצעת הוועדה אנב פירוט של המשמעויות.

הא' דותן: אני מציע, שנצביע תחילה על הצעתו של מר שלי.

הא' ייבין: אני נגד סחבת. כל העניין התעורר, כי היה פה הסבר, הסבר שניתן בסוגריים. אנו מתווכחים לא על to man, אלא על המונח attended station. הצעת הוועדה הייתה "תחנה מאוישת", ועל-כך צריך להחליט. השאלה היא, כיצד לומר בעברית attended station; על הפועל to man נתווכח, לכשיובא לדיון. אני מציע – "תחנה מאוישת". אם מישהו אינו תומך בהצעה – יצביע נגדה. וכאן במליאה אפשר להעלות גם הצעה אחרת. ההצעה למסור זאת לוועדה פירושה סחבת.

הא' בן-חיים: איני יודע, אם יש סתירה בין ההצעות, אבל יש הצעה לדון במונח מסוים.

הא' מלצר: להצעת מר שלי יש לומר, כי כבר היה העניין בוועדה ובוועד המינוח. ועד המינוח הסכים למונח זה. האם אתם רוצים בוועדה שמעל לוועד המינוח? איזו ועדה תהיה זו?

הא' בן-חיים: לא הוצע כאן להקים ועדה מעל לוועד המינוח. ועד המינוח הביא לדיון מונח מסוים. לרגל הדיון במונח התעוררה שאלה כללית. נאמר, שאם נקבע את המונח, ייקבע משהו כללי. ולכן הוצע למסור לוועדה את בדיקת היקפו של השימוש במונח. אין זו ועדה, שבאה לבדוק או לבקר את ועד המינוח. הוועדה תראה את האפשרויות השונות, עד היכן ראוי לומר "אייש", ואם בכלל ראוי לומר כך.

הא' שלי: זה יכול להיעשות יחד עם ועד המינוח.

הא' בן-חיים: יש הצעה לדון במונח, ויש הצעה לדון במלה "אייש". נצביע תחילה על ההצעה למסור לוועדה את אפשרויות השימוש במלה "אייש" בלשון העברית. אני חוזר ומעמיד להצבעה את ההצעה להעמיד ועדה מיוחדת, שתבדוק את אפשרויות שימוש של "אייש" בלשון העברית. הוועדה תביא את מסקנותיה למליאה.

בעד ההצעה להקים ועדה מיוחדת הצביעו - 11

נגדה - 9

ההצעה נתקבלה.

הא' מלצר: האם הזכות להציע בכל פעם ועדה חדשה תהיה שמורה לכל חבר במליאה גם להבא?

הא' בן-חיים: הזכות להציע למליאה לעולם שמורה לחבר. השאלה היא, אם ההצעה מתקבלת אם לא. אני מציע, שתהיה הוועדה מורכבת משלושה חברים.

הא' שלי: תנאי נוסף הוא, שכל חבר המעוניין בדבר יהיה רשאי להשתתף בישיבת הוועדה.

הא' בן-חיים: 3 חברים יהיו חייבים להתכנס, השאר - רשאים.

הא' דותן: נתקבלה ההצעה לדון באפשרויות השימוש של הפועל "אייש". אין טעם להכניס לוועדה אדם המתנגד לזה.

הא' בן-חיים: לא הוחלט על המונח. ההצעה שנתקבלה הייתה להקים ועדה שתבדוק את היקף אפשרויות שימוש של "אייש".

הא' מורג: לפי דעתי עלינו להצביע ראשונה על השאלה, אם לאשר או שלא לאשר את המונח "תחנה מאוישת". יש להצביע קודם כול על כך, ולאחר מכן על השאלה, אם לקיים ועדה.

הא' אירמאי: אני רוצה להבין את פירוש ההחלטה, כי איני מבין אותה. נאמר, שהשימוש בארץ בפועל "אייש" אינו זהה לשימוש האנגלי: במה צריכה הוועדה לדון, האם בהוראות שונות של הפועל to man? איני מבין, למה הכוונה.

הא' בן-חיים: יש כאן חברים המוכנים לתמוך ב"אייש" כמונח טכני מסוים. עם זאת הם חרדים חרדה גדולה, שאם יבוא מטעם האקדמיה אישור ל"אייש" כמונח טכני, ייעשה בו שימוש רחב ביותר. החברים רוצים לתת למונח מעמד בלשון, אבל אינם מוכנים לעשות זאת בדרך הפקר כתרנום לועזי. כאשר חברים רואים בעניין מסוים שאלה נכבדה, הדרך הראשונה היא לדחות את ההכרעה לישיבה הבאה של המליאה כדי לתת שהות לשקול בדבר. לא פעם דחינו

עניין לחדשים אחדים, כדי שלא להגיע להחלטה נמהרת. דווקא חברים הרוצים להשתמש ב"אייש" רוצים לדעת את מקומו.

הא' שלי: ההצעה באה לומר, שאין אנו דוחים ואין אנו מאשרים; אנו חוזרים ומעיינים מחדש.

הא' אירמאי: אני מבקש, שיהיה דין הוועדה שתקום כדין כל ועדה, המבררת מונחים באקדמיה. היא תברר את השאלה ותעביר את מסקנותיה לוועד המינוח בדרך המקובלת, וועד המינוח יעביר זאת למליאה.

הא' בן-חיים: יש דרכים מקובלות, והוועדה תעבוד לפי הדרכים המקובלות, אלא שאני מבטיחכם, שכל חבר האקדמיה יקבל הזמנה. תהיה ועדה שתבדוק את השימושים השונים ותחווה את דעתה. ההכרעה היא בידי המליאה, ולא בידי הוועדה.

הא' מורג: ההצעה שנתקבלה פירושה למעשה, שלפי שעה אין מחליטים על המונח עצמו. הריני חוזר על דבריי, שיש להצביע ראשית על ההצעה המרחיקה לכת, ואף נראה לי, שמן הראוי לתת לחברים הסבורים, שיש לאשר את המונח, את האפשרות להביע עמדתם בהצבעה. לפיכך יש להצביע ראשית בעד אישור המונח או נגדו.

הא' בן-חיים: אם אתה מדבר על דרכי נוהל, נראה לי, שכאשר המליאה נשאלת מה לעשות ומחליטה על כך – הרי זה נוהל דמוקרטי תקין. הבאנו תחילה להצבעה את ההצעה בעניין הקמת ועדה. הדבר אינו סותר את המונח.

אני מציע ועדה בת שלושה חברים, הא' ברוידא, רבין, צרפתי. וכל המעוניין בדבר יוכל להשתתף בדיוני הוועדה.

הא' דותן: אני חושב, שאין דינה של ועדה זו כדין ועדת מינוח. זוהי ועדה מטעם המליאה, ועליה למסור דין וחשבון למליאה, ולא בדרך הארוכה, שבאמת תביא לסחבת.

הא' בן-חיים: ועדה שמעמידה המליאה מביאה את מסקנותיה למליאה. אני מעמיד להצבעה את הרכב הוועדה. לפי התקנות כל חברי האקדמיה זכאים להצביע בישיבת הוועדה.

ההצעה להרכיב ועדה בת שלושה חברים: הא' ברוידא, רבין, צרפתי-נתקבלה.

הא' בן-חיים: אנו עוברים להצבעה על המונח *attended station*.

הא' דותן: לעניין הדיון במונח "תחנה מאוישת" רצוני לומר, שאם הקימונו ועדה, שמתפקידה לדון בפועל "אייש" בכל תחומי, יש אחת משתי אפשרויות: או שנקבע לתחנה מונח אחר, או שנדחה את הדיון עד לאחר קבלת מסקנות הוועדה. אין מקום להצביע עכשיו על "תחנה מאוישת".

הא' פליישר: שורת ההיגיון מחייבת לדחות את הדיון במונח "תחנה מאוישת".

הא' בן-חיים: אני כשלעצמי חושב, שהדברים אינם קשורים זה בזה. אני יכול לקבל "תחנה מאוישת" כמונח, ושלא לפרסם זאת, אלא אם כן אני יודע, עד היכן יהיה שימושו של הפועל. אך יש חברים, המוכנים להסכים למונח טכני מסוים זה.

אנו עוברים למונח הבא: "מוצא כיוון ידני" – *manual direction finder*.

הא' אירמאי: בניגוד למשהו מכאני הכוונה כאן היא למוצא-כיוון, הפועל ביד. יש פה חידוש - שם-התואר ידני.

הא' מיקם: מה רע אם נאמר ידני? ידני משתמע מבחינת צלצולו לכמה כיוונים. השומע עשוי לטעות על ידי המלה ידני. אם נאמר "מוצא כיוון ידי" מה מזה יהלוך?

הא' אירמאי: מדובר כאן על הפעלה ביד, ולא בעזרת מכונה.

הא' רבין: בוודאי איני נמנה עם המתנגדים למונחים חדשים, אבל דווקא כאן איני רואה צורך במונח חדש להפעלה ביד. איני חושב, שזהו מונח מרכזי כל כך, עד שצריך לחסוך בהברות. המלה "ידני" יש בה הרגשה לא-נעימה. העניין דומה קצת למלה שדננו בה קודם. הביטוי האנגלי manual משמש לדברים אחרים. אני חושש, שאם תופיע המלה "ידני" באיזה מילון ליד המלה האנגלית manual, יוכל הדבר לגרום לכך, שיתחילו להשתמש בביטוי זה בכל מקום, ויאמרו "עבודה ידנית", במקום "עבודת כפיים". יהיו קופצים רבים על מונח כמו "עבודה ידנית". יש לו צלצול יותר "מדעי". אני מציע שלא ניצור כאן מונח, אלא נכתוב "מופעל ביד".

הא' אירמאי: הא' מלצר היה חבר הוועדה למונחי קשר ואלקטרוניקה, והוא יכול לתת אינפורמציה. יש צורך רב בתואר כזה, כי הדבר חשוב ונחוץ מאוד, ויש למצוא לכך פתרון. עד כה אמרנו בצירופים קצרים בסמיכות "הינע יד" וכדומה. כאן הסמיכות היא בלתי-אפשרית, כי נדרשים תארים נוספים. הצורה היחידה הבאה בחשבון היא צורת תואר. אני מעדיף "ידי", ולא "ידני".

הא' צרפתי: כאן תופס מה שכבר נאמר לגבי הבעיה הקודמת. צריך לדבר על התואר "ידני" לא רק בצירוף המקרי שבה לפנינו. משתמשים ב"ידני", כאשר מדובר על מחשב. לדעתי צריך לדבר על התואר בפני עצמו.

הא' שלי: בעברית צריך לומר "של יד". אולי אפשר למצוא מלה אחת ל"מוצא כיוון"?

הא' בן-חיים: השימוש "של יד" נפוץ הוא. יש "מגל של יד"...

הא' ברוידא: אין כאן בעיה עקרונית. והבעיה היא בעיקרה אסתטית. דומני הדבר הנאה ביותר הוא לקבל את ההצעה "של יד". הקושי הוא, שמא יחשבו שהכיוון הוא של יד, ועל כך אפשר להתגבר על ידי קו מחבר במלים "מוצא-כיוון".

מן העניין של manual לא נוכל להתחמק, אנו אומרים "עבודת כפיים", אך "כפיים" לא יסכון לצירופים טכניים אחרים. לכן אני מציע לפרק את העניין, ולקבל כאן לפי שעה "של יד"; בנוגע ל-manual צריך לבקש צורה מתאימה יותר מ"ידני", שגם בצליל יש בה כדי להטעות.

הא' ייבין: החששות, שישמשו במונח מסויים שלא כדין, קיימות בזיקה לכל מונח ומונח. כך, למשל, חידוש רמזו ל"את המונח פנס לתרגם בו את session; והמונח נשתרש בצירוף שלא כמונו המיועד, ודחק את רגליהם של כל הביטויים האחרים. כנגד זאת אין תרופה. כל מונח שנחדש עלול להשתבש בפי אנשים שלא יבינו את כוונתו המדוייקת.

"מוצא כיוון ידני" - הוא הרע במיעוטו, שהגיע אליו ועד המינוח לאחר דיון ממושך. היו לפנינו הצעות שונות, וכולן היו דו-משמעיות. רצינו למצוא מונח, שלא תהיה בו דו-משמעות. ואודה כי המונח המוצע אינו נושא חן בעיניי. בלב כבוד הסכימה לו כמעט כל הוועדה, להוציא חבר אחד, שהציעה לקבוע "ידני".

אני מבקש, שנסיר מתוך הדיון את הנימוק, שמא ישתמשו בכך שלא כהוגן. נימוק זה כבר השפיע על החלטתנו בדבר "איוש". – ואם ישתמשו בו שלא ככוונתו, מה יש בידנו לעשות? איש לא יוכל לעשות דבר. ומה יכולנו לעשות לגבי פֶּנֶס? כך נדחקו מן השפה המדוברת מונחים עבריים טובים מאוד.

אני מבקש עוד, שתתנו את הדעת על-כך, כי בוועד המינוח יושבים אותם חברים היושבים פה, והם הקדישו לדיון זה ישיבות של שעות רבות. תנו קצת אמון באנשים אלה, שהיפשו דרכים, ולא מצאו דרך אחרת. המונח אינו טוב, אני מסכים, אבל אין טוב הימנו.

הא' פורת: לעניין זה של כפל משמעות אין סוף. אם יתקבל "מוצא כיוון ידני", יהיה אפשר לפרש גם אותו, היום על דרך הדרש ומחר על דרך הפשט, שזה מוצא את כיוון היד. אין לדבר סוף. כמונה אפשר לקבל "מוצא-כיוון של יד" (במקף). אין מניעה לקבל "של יד".

הא' מלצר: המליאה צריכה להחליט בין "ידני" לבין "ידי".

הא' אירמאי: בדיון זה גלשנו מן הדרך הרגילה. האקדמיה אינה גוף, שתפקידו לערוך מילון אנגלי-עברי. איננו מתרגמים manual לעברית. ולדעתי משנה הוא, שדנו במלה manual, כאן הוצע דיון במונח טכני מסוים. אני מתנגד, שנתרגם מלה אנגלית תמיד באותה מלה עברית; עלינו לתרגם לפי הצורך. איננו רוצים לעורר את השאלה של manual. לא ועד המינוח ולא הוועדה לאלקטרוניקה עוררו שאלה זו. אנו דנים רק במכשיר מסוים. לגבי מכשיר זה מתברר, שהצירופים של המלה "יד" – "ביד" "של יד", "הפעלה ביד" – יש בהם פגם, ואינם מתאימים לשימושם של אלה שצריכים להשתמש בכך. (הא' שלי: מדוע?) מצאו, שזה מטעה ולא נכון. אני מלמד מקצוע הנדסה, ואני מדבר על כיוון של נקודה, של יד, של צינור. כאשר אומרים "כיוון של" הכוונה תמיד לכיוון של משהו. כאשר יש מכשיר שנתנו לו את השם "מוצא כיוון" – ואיני רוצה לדון עכשיו, אם המונח הוא טוב או רע – קשה לצרף את המלה "של", משום שאצל האנשים העוסקים בטכניקה זה יעורר מחשבה של "כיוון של...", אני משקף באקדמיה גם את המנטליות של אנשי המקצוע, מה נראה בעיניהם מתאים או לא-מתאים. לגבי אנשי המקצוע זה יכול לגרום לפעמים לאסון. בצבא נותנים פקודות. המלים "כיוון של" יש להן פירוש מוגדר. אם חייל יטעה בכך, זה עלול לגרום אסון. כאשר אנשי המקצוע אומרים, שצירוף זה רב-משמעי הוא – עלינו לקבל את דעתם ולחפש פתרון אחר.

המלה "ידני" אינה מוצאת חן בעיניי; ולא ברצון הסכמתי לה. ההצעה "ידי" נראית לי יותר. אולם הצירופים "של יד", "ביד" – אינם מתאימים לאנשי המקצוע. אל לנו להכניס תוכן חדש למושג בהנדסה, ואל לנו להרחיב את היריעה, אלא להתרכז רק במושג זה.

הא' ברוידא: אילו היה "מכוונן של יד" – זה לא היה מפריע.

הא' בן-חיים: אין צירוף לשוני שאינו יכול להיות דו-משמעי. המשמעות תלויה במקום שמשתמשים בו. נכון, שיש שהשימוש במלה מסוימת מפריע. מצד שני, אני מוכרח לומר, שאיני מבין, מדוע יש התנגדות ל"ידני". אני חושב, שרצוי "של יד", אבל אם זה בלתי-אפשרי, אפשר לה לעברית ליצור תארים במלים קצרות על ידי תוספת "ני" כגון: רוח – רוחני; גוף – גופני. אם במקרים מסוימים הסמיכות מפריעה, כלום אסור ליצור תואר? איני מבין, מדוע עלינו לאסור זאת. ב"אייש" אנו מחליטים על שורש חדש – על "אייש" מ"איש" וזו שאלה עקרונית, ואילו בזה אנו שואלים, איך עלינו ליצור את שם-התואר מן "יד"? – אפשר ליצור תואר ידני, ואפשר ידני. המלה ידני לא תלך רחוק. המלה "אייש" איני יודע, לאן תגיע. יש לנו עניין לחשוב על כך. מותר לומר "רוחני", "קיצוני", ואפשר ליצור גם ידני.

הטכנאים מבקשים שלא לומר "של יד". הא' שלי הציע, שנחפש מלה אחת ל-מוצא כיוון". איננו מציעים, שבכל מקרה יאמרו מלה אחת. האם נכריח אותם להמציא מלים טכניות, משום שאנו חוששים להשתמש בשם-תואר הגזור מן המלה יד? אני מציע שנקבל זאת, שהרי אין כאן עניין, שמסכן את העברית.

הא' ברודא: עדיף "ידני".

הא' דותן: איננו מתנגד עקרונית ליצירת תואר. אני חושב, שיש מכשול בצורה עצמה. לא יאמרו יִדְנִי, אלא יאמרו "יִדְנִי". כדי שלא להכשיל את הקהל, אני מעדיף לקבוע, יְדִי. האם צורה זו נדונה בוועדה?

הא' מלצר: הייתה הצעה כזו.

הא' דותן: ואין התנגדות מצד הוועדה?

הא' מייזלש: אם המכשיר יהיה בנקבה, יהיה "ידיתי".

הא' דותן: אולי יש לשקול אם אפשר לנקד "ידני" בפתח ודגש?

הא' שלי: יש במלים גם שאלה של טעם וצליל. מה שניתן לעשות באחת אין לעשות באחרת. מ"קוץ" - "קוצני" זה בסדר; "ידני" מ"יד" קשה, כשם שלא נעשה כך מ"גן" - "גני".

הא' בן-חיים: יש הצעה טובה יותר?

ה' דותן: האם המונח לא אושר כבר באקדמיה?

הא' שלי: אני מבקש להצביע גם על ההצעה "של יד".

הא' ייבין: כל אנשי המקצוע בוועדה התנגדו לביטוי "של יד", בגלל דו-משמעותו.

הא' הנמן: רצוני לתמוך בדעתו של הא' ייבין. המליאה אינה צריכה לקבל מונח שלא נדון ואושר בוועדה. שמענו נימוקים מכריעים מאוד, מדוע "של יד" אינו מתקבל מן הצד הטכני. ראוי שלא תכופ המליאה את דעתה על אנשי המקצוע. הואיל ושמענו שאין התנגדות מקצועית ל"ידי", הרי הצעה זו נוכל להצביע עליה כאן.

הא' אירמאי: אם יהיה דיון, אני מבקש שהוא יהיה בין שתי הצעות: האחת שימוש תוארי - "ידי" או "ידני", וכנגדה - "של יד". אם הרוב יהיה בעד ההצעה התוארית, נחזור ונצביע פעם שנייה על "ידני" או "ידי".

כל הצירופים של manual מופיעים עם המלה "יד": רכות יד, מרכות יד, צלצל יד, שיטת מיתוג יד (קורא את הצירופים מן המילון למונחי קשר ואלקטרוניקה), רק במקרה יחיד לא היה אפשר לעשות צירוף עם "יד". לכן הוצעה כאן הצורה התוארית בגלל הדו-משמעות.

הא' בן-חיים: הרי אותה ועדה שמציעה "ידני" פרסמה מילון זה. ברגע שאתה מכניס כאן יִדְנִי, כל מה שקבעתם במילון "יד" יהיה יִדְנִי. אתם מקריבים אפוא את כל מה שנתקבל בשביל ההצעה החדשה יִדְנִי.

הא' אירמאי: לא הייתי חבר אותה ועדה, אבל ישבתי בוועד המינוח. חברי האקדמיה בכל הוועדות המקצועיות משתדלים לשמור ככל האפשר על צורות עבריות. אבל יש שדרך נאה זאת אינה אפשרית, בייחוד אם יש חשש של טעות. במקרה שלפנינו מדובר בשימוש

מכשירים צבאיים בשדה הקרב, ואסור שתהיה דו־משמעות. לכן המקרה עורר ויכוח והובא למליאה, כי יש בו סטייה מן הדרך הרגילה. אם תאמרו כאן "של יד" - כאילו אתם דנים בדיני נפשות, כי מדובר במכשיר קרבי הקשור בפקודות. אני מציע לנהוג כאן מנהג יוצא מן הכלל לגבי שימושים אחרים של manual. כי הדבר מותר בעברית, ויש כאן חשש של סכנה.

הא' בן־חיים: לפנינו כמה הצעות. יש הצעה ידי והצעה ידני. יש הצעה שלישית שהעלה הא' שלי - "של יד".

הא' שלי: או "יד", כמו שנקבע ברשימה ששמענו, או "של יד". ועם כל הכבוד לטכנאים ולמומחים, אי אפשר להתייחס ברצינות לטענה, שאם ייאמר כאן "מוצא־כיוון של יד" - יהיה הדבר כרוך בסכנת נפשות. איזו סכנה? צריך שיהיה היגיון בדבר, ולא קאפריזה טכנאית.

הא' בן־חיים: יש חברים, המערערים על האפשרות להביא להצבעה את ההצעה "של יד".

הא' שלי: הרי יש החלטות קודמות של מונחים בצירוף "של יד".

הא' בן־חיים: אני מציע שנביא את כל ההצעות להצבעה.

הא' אירמאי: הואיל ויש שתי גישות עקרוניות, האחת - המלה "יד" בכל הצירופים, והשנייה צורה תוארית - ידי או ידני - אני מציע להצביע קודם על הגישה העקרונית.

הא' בן־חיים: הצעה אחת היא להביע זאת בשם־תואר, והשנייה - בשם־עצם.

הא' שלי: זכות קדימה בהצעה המסתמכת על החלטה קודמת של האקדמיה באותו מילון.

הא' בן־חיים: אז לא עמדה לפני האקדמיה הצעה אחרת.

בעד ההצעה לומר "מוצא כיוון" עם שם־תואר הצביעו - 10

10 - בעד ההצעה להביע זאת בשם־עצם

הא' אירמאי: הואיל והדעות שקולות, לא כדאי להכריע על חודו של קול, ואני מציע שתהיינה שתי צורות: האחת ידני או ידי, וצורה שנייה - "של יד" או "ביד".

הא' בן־חיים: הדעות שקולות, ואין כאן סתירה מצד הדקדוק. אני חושב, שאפשר לפרש את ההחלטה, שיש שתי צורות. אבל אני מעמיד זאת להצבעה.

בעד האפשרות שתהיינה שתי דרכי הבעה הצביעו - 4

גד - רוב

הא' צרפתי: עיקר הכוונה של המציעים "של יד" היא, שלא יהיה "ידני". לכן אינם יכולים להסכים שתהיינה שתי צורות.

הא' בן־חיים: אני מעמיד להצבעה את הצורות השונות המוצעות.

בעד הצורה ידני הצביעו - 7

4 - בעד הצורה ידי

6 - בעד הצורה "של יד"

7 - בעד הצורה "מופעל־יד"

הא' בן-חיים: עכשיו עלינו להכריע בין ידני לבין "מופעל יד". נעמיד את שתי הצורות האלה להצבעה זו מול זו.

הא' מייזלש: האם יש קושי ב"מופעל יד"?

הא' אירמאי: זה ארוך.

בעד הצורה ידני הצביעו - 7

בעד הצורה "מופעל יד" - 12

המונח "מופעל יד" - נתקבל.

פרקי המילון למונחי האלקטרוניקה (להוציא המונח "תחנה מאוישת") אושרו פה אחד.

ב. הא' בן-חיים: לפני יומיים הגיעני מכתב זה מהא' דותן:

איש בשורה אנכי היום הזה, ובא אני להציע לפניך עניין שנתגלגל לידי באקראי בזכות שהייתי מהפך בהצעתי לעניין הסגול.

למה אני מתדמה? לאותם אלכימאים של ימי הביניים, שהיו מבליים את זמנם לגילוי אבן החכמים, ואגב עבודתם נתגלו להם תגליות חשובות.

אגב חיפושתי אחר פתרון לבעית תנועת e הצביעו לי מומחי חריטה על מדפיס-אומן שידו רב לו באמצאות טכניות בתחום הדפוס.

מדפיס אומן זה, מר ליפא פרידמן, אחר שנפגשתי עמו ואחר שהבאתיו בסודן של בעיותינו, נתן דעתו ומצא לאחר יגיעה פתרון חדש, המאפשר להדפיס גם במכונות לינוטייפ את הסגול מתחת לכל אותיות הא"ב בלא להכביד על עבודת הסדרים ובלא להטיל על בעלי הדפוס עומס כספי שלא יוכלו או לא ירצו לעמוד בו.

כדי שאפשר יהיה להמחיש את הצעתו בסדרה של דוגמאות המותאמות לכל סוגי האותיות, אני הולך להזמין "מטריצות" מחול - תהליך העשוי להימשך כשלושה חודשים.

הריני מעביר לך בזה את מכתבו של מר ליפא פרידמן, הכתוב בקיצור נמרץ. ובזאת אני מוסר לידי האקדמיה את הטיפול המעשי במימוש ההצעה, שאושרה במליאת האקדמיה, לסמן את הסגול מתחת לכל האותיות - הצעה הנראית היום בת-ביצוע.

עד כאן מכתבו. ואלו דברי מר פרידמן שכתב אליו:

...הושבני שמצאתי פתרון לבעיתך.

היה רצוי לוודא בבתי דפוס שמדפיסים עיתון יומי, באיזה סוגי "מטריצות" עובדים בכדי להתאים לכל סוג וסוג. בכדי להמחיש את הפתרון באופן מעשי, צריכים להזמין מארה"ב "מטריצות", וזה יקח זמן של לא פחות משלושה חודשים.

אני מקווה שהפתרון שאציע יענה על דרישות סדרי המכונה, שלא יפריע להם במהלך העבודה, ולבעלי הדפוס יהיה רק הוצאה מינימלית, וכמו כן יענה על בקשת האקדמיה באופן אידיאלי.

קיוונו שנוכל לסיים בישיבה זו את פרשת תנועת e בתעתיק מלועזית לעברית. הא' דותן קיבל עליו לטפל במציאת פתרון לדבר זה, ואף מצא מומחה לעניין זה, שיש בידו להציע הצעה טכנית לפתרון השאלות המעשיות.

לפי זה אין בידנו לומר, שנביא את הנושא לדיון בישיבה הבאה. הא' דותן מבקש שהות של שלושה חודשים.

הא' שלי: לעצם העניין – מי יתן ויקוימו דבריו של הא' דותן. הדבר ראוי שנטפל בו. היה רצוי שזועדה מצומצמת שלנו יחד עם מומחים לעניין מטעם העיתונים הגדולים יעיינו בהצעה.

הא' דותן: ההצעה עדיין אינה לפנינו. כדי להכין את הדוגמאות, צריך המומחה שהוזכר להביא מטריצות ריקות. אלה אינן בארץ. הוא זקוק לשלושה חודשים כדי להכין דוגמאות להצעה. כאשר יכין אותן, יהיה צורך לבדוק את העניין מכל הבחינות (גם רנטאביליות וכדומה).

הא' שלי: לאדם שיש לו ידיעה בדפוס אפשר להסביר את הדבר עוד לפני ההזמנה.

הא' דותן: אפשר לפנות אליו.

הא' שלי: אני מציע שהמנהלה תדאג לזה.

הא' בן-חיים: מסרתי הודעה למליאה, מאחר שלא נוכל לרוך בכך במליאה הבאה, עבור העניין אל המנהלה, והיא תטפל בכך.

ישיבת מאה ותשע

ביום ב' בתמוז תשל"ב בשעות 3.30–7.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, אורבך, בן-חיים, ברנרין, אברהם הלקין, ייבין, מירסקי, רבין, רוזנטל, שירמן, שלי, רצהבי.

החברים היועצים האדונים אירמאי, בן-שמאי, ברידא, מיזלש, מיקם, פורת, צרפתי, קדרי, שבטיאל.

חברי המזכירות: הנברות בהט, קלאר, רייך והאדונים איתן, מדין, אורחים: האדונים דור, ורנר, משפחת קרוא.

סדר-היום: א. דברים לזכר ברוך קרוא ז"ל

ב. הרצאת הא' אברהם הלקין: "משה אבן-עזרא ולשון השיר"

ג. דיון סופי והחלטה במונח "אייש – to man"

ד. דיון סופי בשמות העופות "גשר" ו"עיט".

א. הא' בן-חיים: בפרק שבין ישיבת המליאה האחרונה ובין ישיבתנו היום שכלה האקדמיה ללשון שניים מבחירי חבריה: ברוך קרוא, שהלך לעולמו ביום ד' באייר, וחבר-הכבוד גרשון שופמן, שנפטר אך לפני ימים מעטים, בל' בסיון.

שופמן נבחר לאקדמיה שנים מועטות לאחר ייסודה, וכבר הוא שבע ימים. ולא זכתה המליאה להשתתפותו בישיבותיה. מפני שיבה מופלגת לא יכול לעלות לירושלים. אבל נתכבדה האקדמיה בכבודו, כבוד סופר עברי גדול, אמן הלשון והסגנון, שידע לצייר עולם מלא במלים ספורות וקצובות.

דברי הערכה למפעלו ייאמרו בישיבה הבאה.

חברנו קרוא סופר ובלשן היה, וכל ימיו היה לבו נתון לעשייה בלשון. ואף הוא עצמו חיבר מילונים, וער מאוד היה לצורכי הציבור בלשון ועמל לספקם.

עד לשנה האחרונה נהג לעלות ירושלימה כדי להשתתף בישיבות המליאה להשמיע בה את דעתו ולעמוד עליה.

זכר שני חברינו היקרים יהיה שמור עמנו לאורך ימים.